

Mirjana Tomašević Dančević
Dječji vrtić Potočnica, Zagreb

KAKO POVEZATI RANO UČENJE STRANOG JEZIKA SA SADRŽAJIMA LIKOVNE KULTURE

Stručni članak. Primitiven 3. 6. 1998.
UDK 372.46:800.73:73/76

(nastava stranog jezika, rano učenje, likovna kultura)

U ranom učenju stranog jezika njegovo se usvajanje može uspješno povezati s jezikom mnogo spontanijim i bližim djeci – likovnim jezikom. Likovni jezik neverbalni je jezik, uglavnom prethodi verbalnom jeziku, a usto je i univerzalan. Razvojno primjerene nastavne metode djeci omogućuju da pomoću likovnih aktivnosti i drugih nelingvističkih aktivnosti usvoje lingvističke sadržaje koji zadovoljavaju njihove potrebe i interese i primjereni su njihovoj dobi.

Dobro odabranim i planiranim likovnim zadacima, uz olakšano stjecanje jezičnih sadržaja, učvršćuju se i proširuju likovni sadržaji usvojeni na materinskom jeziku, kao i sadržaji ostalih nastavnih predmeta postupno integriranih u nastavu stranog jezika. Rješavanje zadataka likovne kulture također potiče i razvija dječju istraživačku radoznalost, kreativnost, samosvijest, samopouzdanje i samostalnost. Nastavnik/ca stranog jezika, uza svoje primarne nastavne zadatke, ima vrlo važnu ulogu u omogućavanju nesmetanog razvoja dječjeg likovnog govora.

Rano učenje stranog jezika i djetetove razvojne faze

Poznata je nenaklonost velikog broja lingvističara i metodičara prema ranom učenju stranog jezika, čemu u prilog ide i nastavna praksa u školama zapadne Europe i većeg dijela svijeta. (Povezan s takvim stavom, naziv “rano učenje” odnosi se na početnike u dobi od 6 do 11/12 godina.) (Tomašević Dančević, 1996. a.) Taj je negativni stav prividno sasvim u skladu s Piagetovim (prema Howard Gardneru, 1990: 2, 25-26; i Wraggu, 1998) istraživanjima dječjeg spoznajnog razvoja, odnosno, u ovom slučaju, faza dječjeg jezičnog razvoja, usko povezanih s razvojem inteligencije i socijalizacije. Djeca koja su sudjelovala u hrvatskom Projektu ranog učenja stranog jezika od prvog razreda osnovne škole, *The Zagreb Project of Teaching Foreign Languages in the Early Grades of Primary School*, od šk. god. 1991/92. do 1996/97. (Vilke; Vrhovac, ur., 1993; 1995), prema Piagetu, bila bi na PREDOPERACIJSKOM stupnju razvoja, odnosno u fazi intuitivne inteligencije (18 mjeseci – 7 godina), ili u fazi KONKRETNIH INTELEKTUALNIH OPERACIJA (7 – 11 godina). Sukladno tim pretpostavkama, neizbježna je neuspješnost bilo koje metode podučavanja stranog jezika sve dok djeca nisu intelektualno spremna razumjeti njihov intelektualni “input” i prihvatiti ga kao vrijednoga i povezanoga sa svojim svijetom interesa (Elliot, 1981, prema M. Wraggu, 1998).

Međutim, iskustva tog projekta dokaz su uspješnosti učenja stranog jezika i u vrlo ranoj dobi, uz omogućavanje u procesu učenja maksimalnog broja situacija za uporabu “stvarnog”, “životnog” jezika, na način što sličniji prirodnom usvajanju materinskog jezika.

Razlozi povezivanja sadržaja likovne kulture i stranog jezika

1. Piagetova spomenuta istraživanja mogu, s druge strane, poslužiti upravo za razjašnjenje uspješnog ranog učenja stranog jezika; ako imamo na umu razvojno prirodnu nemogućnost djece da shvate stvari izvan svoje vlastite stvarnosti, njihovo uspješno podučavanje stranom jeziku moguće je upravo onda kada se temelji na učenju o stvarima koje ih zanimaju, ograničavajući usvajanje jezika na zadovoljavanje tih interesa i potreba.

Martin Wragg, stoga, oslanjajući se na stavove A. Elliot (Wragg, 1998), dvoji u podučavanje djece mlađe od 11 godina "drugom (stranom, *op. a.*) jeziku kao jeziku", a sklon je podučavanju, npr. zemljopisa, likovne kulture ili prirode na engleskom jeziku.

2. Takvo se razmišljanje čini sasvim u skladu sa stavovima Susan Halliwell (1992: 130-131) o prednostima povezivanja sadržaja (razredne) nastave i engleskoga kao stranog jezika, odnosno integrirane nastave: novi, strani jezik lakše se usvaja ako se doživljava kao prirodni, sastavni dio ostale nastave; učenje stranog jezika mnogo je uspješnije ako se temelji na primanju i prenošenju smislenih poruka, odnosno "stvarnog jezika", kao što je učenje sadržaja drugih nastavnih predmeta (tekst podcrtala autorica članka, *op. a.*); jezična nastava može preuzeti vještine i metode već prihvaćene u nastavi drugih školskih predmeta, te tako olakšati i ubrzati učenje jezičnih sadržaja, a isto je tako moguće i obrnut suodnos, prihvaćanje vještina i metoda usvojenih na satima engleskog jezika. (Više o integriranoj nastavi / *Cross-curricular teaching / Teaching across the curriculum / Interdisciplinary teaching / Content based teaching*: Tomašević Dančević, 1993. a; 1993. b; 1995. a; 1995. c.)

3. U slučaju integriranja nastave likovne kulture i stranog jezika, dvama već navedenim razlozima dodala bih i treći. Prema mojem mišljenju, koje proistječe iz mog iskustva podučavanja djece likovnoj kulturi, i teorije razvoja djetetova likovnog jezika (npr. Cox, 1992), za usvajanje novoga, stranog jezika korisno je povezivanje i oslanjanje na jezik mnogo spontaniji i bliži djeci – likovni jezik. Likovni / vizualni jezik, uglavnom, prethodi verbalnom jeziku i, usto, on je i univerzalan.

Napomena. U obrazovnoj dogradnji likovnog jezika, kao što je cilj podučavanja materinskog / stranog jezika ovladavanje književnim jezikom, usmenim i pismenim, cilj je podučavanja djece ovladavanje likovnim jezikom, u oba slučaja radi komunikacije. Likovnim jezikom, koji čine likovni elementi: crta, boja, ploha, površina, volumen, prostor i točka kao njihova osnovna jedinica, ljudi mogu komunicirati s drugim ljudima, sa samima sobom, s okolišem, s umjetničkim djelima (Tomašević Dančević, 1993/94; 1996. b; 1997. a).

Povezivanje i usklađivanje stranog jezika i likovnog jezika / govora (tj. individualno oblikovanog jezika) moglo bi se usporediti i dopuniti svjesnom uporabom govora tijela (engl. *body language*; geste, mimika, izrazi lica), jezikom plesnog pokreta i glazbenim govorom, sve radi usvajanja lingvističkih sadržaja preko nelingvističkih sadržaja i aktivnosti, bliskih i gotovo univerzalno razumljivih djeci mlađe dobi.

Komuniciranje različitim oblicima govora, povezanih s usvajanjem stranog jezika, također se uklapa u metode učenja uz pomoć samoaktivnosti (*Responding through doing*) i iskustvenog učenja (*Learning through doing*), te dijelom u metodu potpune fizičke angažiranosti (*Total physical response, TPR*).

4. Četvrti razlog za integriranje likovnih sadržaja i sadržaja stranog jezika mogla bi biti potreba obrazovnog sustava za uravnoteženim obrazovanjem i razvojem cjelovite ličnosti pojedinca. U slučaju odbacivanja tog razloga kao relevantnoga, on se, barem djelomično, pojavljuje kao dobrodošla posljedica takva povezivanja jezičnih i likovnih sadržaja. Znanstveno je dokazano (Edwards, 1989: 35) da lijeva polutka ljudskog mozga, kod većine pojedinaca, pri obrađivanju informacija, uglavnom, analizira, apstrahira, računa, verbalizira,

racionalno zaključuje polazeći od logike, itd., dok nam desna strana mozga, najčešće, omogućuje neverbalno doživljavanje, intuitivno, analogno, prostorno, bezvremensko, holističko, itd. (Napomena. Novija su istraživanja pokazala da lociranje pojedinih spoznajnih funkcija u lijevoj ili desnoj polutki mozga nije uvijek jasno razgraničeno, niti je jednako kod svakog pojedinca; nazivi "lijeva" i "desna" polutka / strana mozga, međutim, koriste se pri razlučivanju dvaju različitih načina razmišljanja / spoznaje, Edwards, 1995:12.) Zbog razloga što suvremeni obrazovni sustav, gotovo podjednako u cijelom svijetu, težište svoga interesa i ciljeva stavlja na razvoj racionalnih i verbalnih nastavnih disciplina, odnosno na korištenje i razvoj lijeve strane mozga, za uravnotežen i optimalan razvoj mladih potreban je veći naglasak na aktivnostima koje omogućuju kreativan razvoj pojedinca, odnosno na poticanju aktivnosti zapostavljene, desne strane mozga, radi cjelovitog razvoja ljudskog bića sa svim njegovim mogućnostima.

Ta je ravnoteža u učenju stranog jezika to više moguća što se i stranim jezikom relativno brzo može izražavati na vrlo kreativan način: (usmenim) stvaranjem pjesmica i priča, kreativnim pisanjem, dramskim izrazom.

S navedenim razmišljanjima o razlozima za povezivanje sadržaja likovne kulture i (stranog) jezika, odnosno bilo kojeg drugog nastavnog predmeta, kao i, po mogućnosti, svih predmeta međusobno, sasvim je u skladu objašnjenje autora Dawn i Freda Sedgwicka (1996: 10) o prednosti holističkog pristupa podučavanju djece, nasuprot fragmentiranju znanja u tradicionalnoj školi: djeca misle cjelovito, holistički, a i svijet u kojemu živimo jest cjelina. Škola bi trebala djeci omogućiti da znanja usvajaju na način koji je najbliži njihov prirodnom zadovoljavanju znatiželje o svijetu oko sebe (Tomašević Dančević, 1993. a).

Metodičari (stranih) jezika o ulozi likovne kulture u jezičnoj nastavi

U člancima, knjigama i priručnicima različitih autora o temi podučavanja (stranog) jezika uz pomoć likovnih sadržaja možemo izdvojiti tri glavne teme: ulogu "slike", odnosno vizualnih materijala kao jezičnog poticaja; ulogu nastavnika (stranog) jezika koji na satu aktivno rabi svoj likovni izraz; ulogu učenika koji se na satu (stranog) jezika likovno izražava. (Više o toj temi: Tomašević Dančević, 1996. b.)

Vizualni materijali u jezičnom podučavanju čine nastavu uspješnijom, komunikativnijom i zanimljivijom. (Wright, 1990: 2; Wright, Haleem, 1992: 1)

Uz pomoć kvalitetne slikovnice djeca uče konvencije čitanja slike, a ta im iskustva omogućuju da uvježbavaju vještine i tehnike bitne za čitanje teksta priče. Uspješna slikovnica potiče dijete na govor: postavljanje pitanja, komentiranje, uzvike, usporedbe, diskusije, šale, smijeh. Najuspješnija slikovnica s tekstem je "slikovnica koja pruža osjećaj da su riječi i slike podjednako bitne" (Marriott, 1991: 12–17).

A. Wright (1990: 1) smatra da svaki nastavnik može uspješno izvoditi jednostavne crteže radi poticanja komunikacije na satu. Pri tome misli da takvi pojednostavljeni crteži (npr. ljudi-štapici, ljudi-kutije, osnovni oblici životinja, karikature) nisu opasnost za razvoj likovnog senzibiliteta učenika jer se "ne temelje na zatvorenom sustavu, nego na razvoju osjetljive svijesti o oblicima u životu".

Mišljenje da je nastavniku stranog jezika potrebno znanje crtanja, koje se može steći uvježbavanjem prema knjigama poput Wrightovih (1990; 1992), dijele i autori Brewster, Ellis i Girard (1992: 130).

Glede učenika koji se na satu stranog jezika likovno izražava, svi se autori (Brewster, Ellis i Girard, 1992: 59; Ellis i Brewster, 1991; Sarah Phillips, 1993: 114, 130; Scott i Ytreberg, 1990: 23–24) slažu da su te aktivnosti vrlo poticajne u svim etapama usvajanja stranog jezika. Također, gotovo svi, napominju da se pri tome "potiče i razvija dječja kreativnost".

Zapostavljeni problem vođenja likovnih aktivnosti na satu stranog jezika

Čak i autori knjiga i članaka koji pokazuju najveći interes za obradu teme izvođenja likovnih zadataka u nastavi stranog jezika (Ashworth, 1993. a; Fagg, 1993; Pinar, 1993) sasvim zaobilaze temu procesa nastajanja dječjeg likovnog rada s njegovim likovnim vrijednostima, odnosno raspravu o dječjoj kreativnosti u likovnom izražavanju. Autorica Ashworth (1993. b), međutim, uviđa neke svoje propuste, a opravdava ih koncepcijom i kratkoćom članka.

Iz pregleda literature o ranom učenju stranog jezika, od koje je dio ovdje naveden, moguć je zaključak da stručnjaci koji nisu likovni pedagozi, likovnu kreativnost smatraju djetetovom prirodnom osobinom koju u nelikovnoj nastavi ne treba posebno poticati, usmjeravati ni razvijati. Povezano s tom pretpostavkom ne postavlja se pitanje potrebe likovne upućenosti, teorijske i praktične, nastavnika stranog jezika u izvođenju likovnih aktivnosti s djecom. Također se previđa problem učestalih likovno nekvalitetnih "rezultata" takva jezično-likovnog povezivanja (Tomašević Dančević, 1996. b), odnosno velik nerazmjernosti u poznavanju i kreativnom izražavanju na stranom jeziku i likovnom jeziku, naravno, na štetu likovnog jezika.

Zaboravlja se, odnosno nije poznata činjenica da je nakon djetetove osme – devete godine, kad je ono na vrhuncu svoje likovne kreativnosti, ali ujedno u kritičnoj fazi prijelaza iz faze **intelektualnog realizma** u fazu **vizualnog realizma** (prema M. Cox, 1992: 107, 205; i većini likovnih stručnjaka), potrebno pažljivo poticanje razvoja djetetova likovnog govora, ako se ne želi dopustiti njegovo stagniranje i osiromašenje sve do potpunog odbacivanja kao nedostižnoga ili čak nepotrebna (Tomašević Dančević, 1997. a).

Neke teme za razmišljanje i moguća rješenja prikazanog problema navode se na kraju članka.

Iz nastavne prakse integriranja sadržaja likovne kulture i engleskog jezika s djecom od 6 do 10 godina

Pokazalo se da je djeci, osobito najmlađoj, upoznavanje i istraživanje stranog jezika mnogo lakše i zabavnije kad je povezano za, njima mnogo bliži i poznatiji, likovni jezik. Učenje novog jezika još je uspješnije ako se likovni govor izmjenjuje i dopunjuje s ostalim nelingvističkim aktivnostima, od glazbe i (plesnog) pokreta do pripreme blagdanskih ugođaja i obavljanja svrhovitih životnih radnji. Osim zadovoljavanja stalne dječje potrebe za igrom i istraživanjem, razvojno primjerena nastava stranog jezika djeci nudi i mogućnost komuniciranja na još jedan novi način, pomoću stranog jezika, kakogod on bio još nerazvijen. Integralni pristup podučavanju / učenju djeci pruža ne samo cjelovitiju sliku o svijetu oko sebe, nego i mogućnost izražavanja svojih raspoloženja, stavova, misli i potreba na mnogo bogatiji i potpuniji način. Sadržaji likovne kulture, sa svojim kreativnim aspektom, ta dječja iskustva, saznanja i iskaze samo pospješuju i produbljuju, priskrbljujući im osobnost, jedinstvenost, pamtljivost i često gotovo univerzalnu razumljivost. Pri tome se potiču i razvijaju dječja radoznalost, kreativnost, samosvijest, samopuzdanje i samostalnost.

U (skupnom) likovnom radu također se razvijaju sposobnosti planiranja, (samo)organizacije, suradnje, komunikacije i tolerancije različitosti. Sve su te osobine važne za oblikovanje uspješnog suvremenog čovjeka, intelektualno, socijalno i emocionalno uravnoteženoga.

Likovni zadaci postavljeni mojim učenicima od 1. do 4. razreda na satima engleskog jezika mogu se podijeliti na tri skupine, s obzirom na njihov cilj i trajanje (Tomašević Dančević, 1993. a; Tomašević Dančević, 1996. b):

1. Kratki likovni zadaci kao popratna aktivnost jezičnim sadržajima

Jednostavni likovni zadaci u trajanju do 10 minuta, najčešće na kraju sata, rješavani su olovkom / drvenim bojicama / flomasterima, u bilježnici / na karticama, kao utvrđivanje obrađenog lingvističkog sadržaja / provjera (diktat crtanja) / uporaba naučenoga (prigodne čestitke, poruke).

Primjeri: ilustracije pjesmica i priča, slikovni rječnik, crtež kao objašnjenje prirodnog procesa / integriranih "znanstvenih" sadržaja, npr. životni ciklus leptira, ili piktoralna faza rješavanja matematičkog problema (Tomašević Dančević, 1993. b: 271).

2. Složeniji likovni zadaci kao dio većeg interdisciplinarnog projekta

Likovni radovi, individualni ili skupni, kao sastavni dio tematske cjeline, odnosno projekta koji ostvaruje višepredmetnu integraciju sadržaja, npr., "Tjedan medvjedića" u 1. razredu i "Grah-projekt" u 2. razredu (Tomašević Dančević, 1995. c), te "Pčele" u 2. razredu i "Ekoprojekt" u 4. razredu (Tomašević Dančević, 1995. a), u svim su dvodimenzionalnim i trodimenzionalnim (oblikovanje glinom / otpadnim materijalima) likovnim tehnikama.

Primjeri: skupni radovi, npr. "višeglavo, višenogo, višerepo čudovište" ili (ekološki) plakat, ilustracija poznate ili izmišljene priče, izrada maski, "kostima" i "scenografije" za dramaturgiju priče, izrada knjiga, vizualne upute / obavijesti / poruke / recepti, prigodne dekoracije, izrada nastavnih materijala: voća i torbica za tržnicu, lutka likova iz priče, božićnih jaslaca.

3. Likovni zadaci unutar korelacije sadržaja u jezično-umjetničkom nastavnom području

Likovni radovi su u svim likovnim tehnikama, kao rezultat zajedničke problematike materinskog i engleskog jezika, likovne, glazbene, tjelesne i plesne kulture, npr., RITAM; ili npr., TEKSTURA kao rezultat korelacije stranog jezika i upoznavanja prirode (tema: OSJETI), te likovne kulture (na materinskom i stranom jeziku). (Tomašević Dančević, 1996. b.)

Primjeri: crteži olovkom / drvenim bojicama / flomasterima koji "analiziraju" teksturu krzna, kore stabla, rupičastog oklopa ježinca, orahove ljuske ili ljuske divljeg kestena, školjke, morskog puža, korijena...

Dobro planirani likovni zadaci integrirani u sadržaje stranog jezika olakšavaju usvajanje lingvističkih sadržaja, a usto učvršćuju i proširuju znanje o likovnim sadržajima, odnosno sadržajima ostalih nastavnih predmeta usvajanim na materinskom jeziku.

Primjeri integriranih sadržaja engleskog jezika, likovne kulture i ostalih nastavnih predmeta

MOTIV: Nebo (*The sky*)

LIKOVNO PODRUČJE: crtanje

LIKOVNA TEHNIKA: drvene bojice

DJETETOVA DOB: 8–9 godina (3. razred)

SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: individualan rad

LIKOVNI PROBLEMI: tonsko stupnjevanje (plave boje) / crte (crte po toku: zakrivljene; crte po karakteru: debele, tanke, guste, prozirne, nejednolične); razvijanje sposobnosti opažanja boja u (prirodnom) okolišu

LIKOVNI POTICAJI: sadržaj nastavnog predmeta Priroda i društvo (P i D), vrijeme (*weather*), promatranje neba / oblaka

JEZIČNI SADRŽAJI: *What's the weather like today? What colour is the sky? How many different blues / shades of blue can you see? Can you describe the clouds?*

(Primjer prezentiran, Tomašević Dančević, 1994.)

MOTIV: Moja omiljena životinja / biljka (*My favourite animal / plant*)

LIKOVNO PODRUČJE: trodimenzionalno oblikovanje, oblikovanje u prostoru, modeliranje

LIKOVNA TEHNIKA: glina (keramika)

DJETETOVA DOB: 9–10 godina (4. razred)

SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: individualan rad

LIKOVNI PROBLEMI: oblik u prostoru, volumen / (tekstura); razvijanje sposobnosti modeliranja glinom; upoznavanje s osnovama keramike

LIKOVNI POTICAJI: P i D, ekologija

JEZIČNI SADRŽAJI: *I would like to...; Hypothetical condition: If I were (not) a... I would like to...,* vokabular vezan za životinje, biljke, oblike i teksturu

(Više o ovoj temi: Tomašević Dančević, 1995. a.; Vilke, ur., 1995.)

MOTIV: Višeglavo, višenogo, višerepo raznobojno čudovište

LIKOVNO PODRUČJE: crtanje

LIKOVNA TEHNIKA: flomasteri u boji

DJETETOVA DOB: 6–7 godina (1. razred)

SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: skupan rad

LIKOVNI PROBLEMI: kompozicija: oblici i boje

LIKOVNI POTICAJI: matematika (broj, oblik, veličina); P i D (dijelovi tijela)

JEZIČNI SADRŽAJI: *Draw / Colour... two / three / four / five... big / small / long / short / round... blue / red / yellow / multicoloured, etc... legs / tails / eyes / etc. How many...? What colour is / are...?*

(Više o ovoj temi: Vilke, ur., 1993.)

MOTIV: "Okrugla knjiga" (*The Round Book*); "Trokutasta knjiga" (*The Triangular Book*); "Četvrtasta knjiga" (*The Square Book*); "Pravokutna knjiga" (*The Rectangular Book*)

LIKOVNO PODRUČJE: crtanje / dizajn (dizajniranje i izrada slikovnice)

LIKOVNA TEHNIKA: drvene bojice

DJETETOVA DOB: 8–9 godina (3. razred)

SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: a) individualan b) skupan rad

LIKOVNI PROBLEMI: geometrijski likovi u okolišu; upoznavanje s osnovama dizajna; izrada slikovnice; odnos riječi i slike; razvijanje sposobnosti opažanja oblika u prirodnom i oblikovanom okolišu

LIKOVNI POTICAJI: matematika (geometrijski likovi); priča *Mr. Windbag in Shape Land* (R. White, 1986); pjesma *Two Sweets* (F. Hopkins: "Get Ready! 1", 1988); igre pogađanja zamišljenog predmeta

JEZIČNI SADRŽAJI: *What shape is a / the / this...? Which other objects have the same shape? A triangle is pointed / has three sides and three angles; circle, triangle, rectangle, square; round, triangular, rectangular, square.*

(Više o ovoj temi: Tomašević Dančević, 1993. b.)

MOTIV: Eko S.O.S. plakat (*The Eco S.O.S. Poster*)
 LIKOVNO PODRUČJE: dizajn
 LIKOVNA TEHNIKA: fotomontaža, kolaž
 DJETETOVA DOB: 9–10 godina (4. razred)
 SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: skupan rad
 LIKOVNI PROBLEMI: kompozicija oblika i slova na plohi; dizajn plakata; uloga slova na plakatu; vještina rezanja i lijepljenja
 LIKOVNI POTICAJI: P i D, ekologija, slikovnica (Eric Carle: *The Tiny Little Seed*, 1987; A. Ganery: *The Ladybird Green Book*, 1992, itd.)
 JEZIČNI SADRŽAJI: *We should (not)...*; *We must not...*, vokabular vezan za ekologiju
 (Više o ovoj temi: Tomašević Dančević, 1995. a; Vilke, ur., 1995.)

MOTIV: “Bitka za zelenu Zemlju” (*The Battle for Green Land*)
 LIKOVNO PODRUČJE: crtanje / dizajn
 LIKOVNA TEHNIKA: drvene bojice / flomasteri u boji
 DJETETOVA DOB: 8–9 godina (3. razred)
 SOCIOLOŠKI OBLIK RADA: a) individualan, b) skupan rad
 LIKOVNI PROBLEMI: kompozicija na plohi; ilustracija teksta; dizajn knjige / slikovnice
 LIKOVNI POTICAJI: P i D, ekologija, dječja književnost (bajke), međunarodni natječaj stručnog časopisa *Jet* (1993) za bajku 21. stoljeća
 JEZIČNI SADRŽAJI: konvencije pisanja priče / bajke, kreativno pisanje, vokabular vezan za ekologiju
 (Više o ovoj temi: Tomašević Dančević, 1995. a; Vilke, ur., 1995.)

Prijedlozi likovno-jezičnih zadataka vezanih za dizajn

Vrlo aktualne teme ekologije, multikulturalnosti, “politički” ispravnog (engl. *politically correct*) razmišljanja i djelovanja, *new age* kulture, i neke druge, mogu se vrlo uspješno, uz visoku dječju motivaciju, povezati s pokušajima rješenja nekih od pratećih problema primjerenim DIZAJNOM. Ti zadaci u jezičnoj nastavi mogu biti izvrstan posrednik između lingvističkih sadržaja stranog jezika, ostalih nastavnih predmeta i stvarnog života.

Ako se složimo s Victorom Papanekom, koji u svojoj knjizi *Dizajn za stvarni svijet* (1973) tvrdi da problem dizajna nije problem oblika, nego problem potreba i njihova zadovoljavanja, kao i s razmišljanjem i djelovanjem mnogih suvremenih dizajnera svjesnih potrebe poštovanja principa navedenih na početku ovog poglavlja, razumjet ćemo i potrebu odgajanja djece i mladih uz pomoć “novog dizajna” i za “novi dizajn”. Pojmom “novi dizajn” (kao suprotnost pomodnom, nepotrebno skupom, neekološkom itd. dizajnu) možemo obuhvatiti sva dizajnerska rješenja koja služe zadovoljavanju stvarnih suvremenih potreba, nisu skupa, ekološki su zdrava, mogu se reciklirati, lako se koriste / kombiniraju / prenamjenjuju, “politički” su ispravna (Tomašević Dančević, 1997. b).

Rješavanjem zadanih problema preko dizajna djeca razvijaju jezične sposobnosti, kreativno mišljenje, svijest o svijetu u kojem žive, odgovornost, suosjećanje, samostalnost i samopouzdanje.

PRIMJERI:

- upute (na stranom jeziku) za izradu papirnate čaše / kape / kutije / omotnice za pismo/ “igračke”, npr. *fortune – teller* / broda
- dizajn prigodnog šešira (poticaj za ekološku, itd. raspravu) za: kišno vrijeme / veliku

vrućinu / pobornika *Greenpeace* pokreta / Tarzanovu družicu *Jane* / novog Robinsona / šumske patuljke

- dizajn šalice / stolca / vozila za Tarzanovo dijete / ekološki svjesnu, npr. djevojku / slijepog čovjeka / invalida (s različitim tjelesnim nedostacima)
- dizajn ekološke, individualizirane, bezopasne igračke, od nađenih materijala za: eskimsko / indijansko / afričko dijete, dijete koje živi na selu / planini / moru, Tarzanovo dijete, malog brata ili sestru.

Navedeni primjeri, osobito problemi hendikepiranih osoba, samo su neki od zadataka koji potiču teme (jezične i odgojne) osvještavanja i uvažavanja različitosti, tolerancije, empatije, uz prethodno već spomenute.

Kratke likovne upute nastavnicima stranih jezika

Nastavnik/ca stranog jezika ne bi trebao/la izbjegavati zadatke likovnog sadržaja u jezičnoj nastavi zbog svoje "nestručnosti". Osnove likovnog jezika bile su u djetinjstvu svima poznate, kao i aktivno služenje tim jezikom; treba ga samo (željeti) obnoviti. S druge strane, jednako je pogrešan stav da se sva djeca, bolje ili lošije, služe likovnim jezikom i da je zadana TEMA dovoljna da ih potakne na "kreativnost", ovisno o njihovim individualnim sposobnostima. Kao što je poticaj za pisanje, uza zadani naziv teme, razgovor i otvaranje problema o toj temi, poticaj za likovni rad, uz jezičnu pripremu / ponavljanje jezičnog sadržaja, treba biti i razgovor o likovnom govoru. Najlošiji je način rješavanja te nedoumice nuđenje i toleriranje gotovih vizualnih modela, a osobito šabloniziranih *Disney* i sl. modela, koji djecu navode na automatizirano, neinventivno, kopirajuće preuzimanje medijski nametnutih uzoraka, bez prilike za razvijanje svog individualnog likovnog govora. Korisno je kao poticaj rabiti kvalitetne slikovnice, fotografije, plakate i općenito motivirajući vizualni okoliš.

Prihvaćanjem likovnoga govora kao važnog i univerzalnog oblika komunikacije, nastavnik/ca stranog jezika omogućit će njegov nesmetani razvoj kod djece. Ako, usto, želi djeci pomoći u njegovu daljnjem razvoju i proširivanju, poželjno bi bilo da i sam/a aktivno obnovi svoje znanje ili ga barem teorijski proširi pomoću stručne literature ili konzultacija s nastavnicima likovne kulture.

Ovdje navodimo samo neke kratke napomene koje djeci i nastavnicima mogu koristiti.

Gledajte oko sebe. Nijedan cvijet (suncokreta/narcisa/maćuhice) nije isti. Nijedna jabuka nije "obojana" samo jednom bojom (ponuđenom u kompletu bojica). Oblici u prirodi nisu obrubljeni crnom crtom, a "unutra" obojani. Mekane / oble / ravne / uspravne oblike treba bojiti mekim / zaobljenim / ravnomjernim gore – dolje pokretima, kako bi na crtežu / slici izgledali mekani / obli / ravn / uspravni. Pogledajte / usporedite / opipajte... oblik / površinu / boju... lica / očiju / kose / nosa / džempera / šala... svakoga od nas. Od kojih se sve boja sastoji "boja mora" po sunčanu / kišnu / olujnu vremenu? Kako prikazati vjetar na ulici / moru / polju / u šumi?

Pitanja koja potiču dječje vizualno opažanje, razmišljanje i želju za kreativnim rješenjem postavljenog problema imaju najmanje dvostruku ulogu; odlična su jezična vježba i poticajna priprema za likovnu aktivnost.

Zaključak

Integracija likovnih i jezičnih sadržaja jedan je od mogućih segmenata razvojno primjerenih metoda ranog učenja stranog jezika. Uz ostvarivanje lingvističkih ciljeva razvija se i likovni jezik, a proširuju se i sadržaji ostalih integriranih nastavnih predmeta. Davanjem bitne uloge likovnom govoru i ostalim nelingvističkim aktivnostima u usvajanju stranog jezika,

odnosno ravnopravnijem aktiviranju spoznajnih funkcija lijeve i desne strane ljudskog mozga, pomaže se harmoničan razvoj cjelovite djetetove ličnosti. Rješavanjem jednostavno izvedivih zadataka dizajna djeca se, uz osjećaj korisnosti stranog jezika, uvode u praktične, svakidašnje, cjeloživotne (likovne) probleme. Svrhovito kreativno mišljenje povezuje se s aktualnim i globalnim ekološkim razmišljanjem, kao i problemima "političke" ispravnosti, tolerancije i sl.

Kako bi djeci mogao/la pomoći u ostvarivanju tih univerzalnih ciljeva, nastavnik/ca stranog jezika trebao/la bi odgovarajuću pozornost pridati razvoju likovnoga govora svojih učenika i svome osobnom.

LITERATURA

- Ashworth, Julie (1993 a). *Collage, Jet*, MGP, London, Vol. 3, No 2.
- Ashworth, Julie (1993 b). *Shape, Jet*, MGP, London, Vol. 3, No 2.
- Barnes, Bob (1992). *Teaching Art to Young Children 4-9*, Routledge, London.
- Brewster, Jean; Gail, Ellis; Denis Girard (1992). *The Primary Teacher's Guide*, Penguin English.
- Cox, Maureen (1992). *Children's Drawings*, Penguin Books.
- De Bono, Edward (1984). *Children Solve Problems*, Penguin Books Ltd., London.
- Edwards, Betty (1989). *Drawing on the Right Side of the Brain*, J.P. Tarcher / Perigee, Los Angeles.
- Edwards, Betty (1995). *Drawing on the Artist Within*, Harper Collins, London.
- Elliot, Alison J. (1981). *Child Language*, Cambridge University Press.
- Ellis, Gail, Jean Brewster (1991). *The Storytelling Handbook for Primary Teachers*, Penguin English.
- Fagg, Paul (1993). *Colour, Jet*, MGP, London, Vol. 3, No 2.
- Gardner, Howard (1990). *Art Education and Human Development*, The J. Paul Getty Trust, U.S.A.
- Halliwell, Susan (1992). *Teaching English in the Primary Classroom*, Longman.
- Marriott, Stuart (1991). *Picture Books in the Primary Classroom*, Paul Chapman Publishing Ltd., London.
- Morgan, Margaret, ur. (1992). *Art 4-11: Art in the Early Years of Schooling*, Simon & Schuster Education, England.
- Papanek, Victor (1973). *Dizajn za stvarni svijet (Design for the real world)*, Thames and Hudson Ltd., London, 1972), Marko Marulić, Split.
- Phillips, Sarah (1993). *Young learners*, Oxford University Press.
- Pinar, Maggie (1993). *Line*, in *Jet*, MGP, London, Vol. 3, No 2.
- Scott, Wendy A., Lisbeth H. Ytreberg (1990). *Teaching English to Children*, Longman, 25-26.
- Sedgwick, Dawn and Fred (1996). *Art Across the Curriculum*, Hodder & Stoughton, London.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1993 a). Language (EFL) Integration with Other Areas of the Primary Curriculum Focusing on Art, *Children and Foreign Languages, I*, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1993 b). Integriranje sadržaja razredne nastave u nastavu stranog jezika: povezivanje matematike i engleskog jezika u 1., 2., i 3. razredu, *Strani jezici*, Zagreb, XXII., br. 3-4.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1993/94). Likovna kultura – engleski jezik: Art in the medium of EFL, *Tin*, Zagreb, Vol. 2, br. 5.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1994). *Interdisciplinary education: Art in the medium of EFL with 6-10 year-olds*, izlaganje na 3. europskom InSEA kongresu, Lisabon, Portugal.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1995 a). Environmental Education and Creativity in Teaching English, in *Children and Foreign Languages, II*, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1995 b). Iskustva jednog pokusnog programa u vrtiću: Razvijanje

- kreativnog mišljenja u ranom učenju stranog jezika, u: *Zbornik radova 4. dani predškolskog odgoja, Čakovec '95*, Čakovec.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1995 c). The Integration of Language Work and Other Subjects in Primary School: Topic work in cross-curricular teaching with first and second graders (aged 6–9), *HUPE Journal*, Croatia, No1, March 1995.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1996 a). Rano učenje stranog jezika u dječjim vrtićima, *Dijete, vrtić, obitelj*, Zagreb, br. 4.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1996 b). Koja je uloga likovne kulture u nastavi ostalih školskih predmeta?, *Umjetnost i dijete*, Zagreb, vol. XXVIII, br. 1/2/3.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1997 a). Likovne radionice za djecu i roditelje u dječjem vrtiću, *Zbornik radova, Čakovec '97*, Čakovec.
- Tomašević Dančević, Mirjana (1997 b). *How can design education help children communicate and meet their needs?*, izlaganje na 4. europskom InSEA kongresu, Glasgow, Škotska.
- Vilke, Mirjana, ur. (1992). *English with First Graders*, Filmoteka 16, Zagreb.
- Vilke, Mirjana, ur. (1995). *English with Fourth Graders*, Filmoteka 16, Zagreb.
- Vilke, Mirjana, Y. Vrhovac, ur. (1993). *Children and Foreign Languages*, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Vilke, Mirjana, Y. Vrhovac, ur. (1995). *Children and Foreign Languages*, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Wragg, Martin (1998). Small Problems, *Authentically English*, MGM/ Scholastic, London.
- Wright, Andrew (1990). *One Thousand Pictures for Teachers to Copy*, Collins ELT, London.
- Wright, Andrew, Safia Haleem (1992). *Visuals for the Language Classroom*, Longman.
- (1993). A 21st-century Fairy Tale *Jet* Story Competition, *Jet*, MGP, London, Vol. 3, No 3.
- (1994). A 21st-century Fairy Tale Competition Winning Entries, *Jet*, MGP, Vol. 4, No 3.

HOW TO INTEGRATE AN EARLY LEARNING OF A FOREIGN LANGUAGE AND ART?

(foreign language teaching, early learning, art)

Summary

When a foreign language is learned at an early age, successful acquisition can be attained when special emphasis is placed on visual language, which is very familiar to children and used by them more spontaneously.

The language of art, visual language, is non-verbal, usually pre-verbal, and universal. That is why developmentally appropriate methods of early FL teaching / learning use art activities, as well as other non-linguistic activities, to help children attain linguistic knowledge that can meet their needs and interests.

Well designed art problems not only make language learning meaningful, but also widen the child's art knowledge already attained in the mother tongue, as well as the child's knowledge of other integrated subjects. At the same time, visual problem-solving activities prompt and develop children's exploring curiosity, creativity, self-consciousness, self-confidence, and independence.

An FL teacher has, besides their main linguistic teaching aims, an important role in securing the undisturbed development of children's visual language.